

Article History

Received / Geliş
10.10.2018

Accepted / Kabul
20.12.2018

Available Online / Yayınlanma
20.12.2018

**ROLE OF THE TURKISH AS A FOREIGN
LANGUAGE TEXTBOOKS WRITTEN BY THE
RUSSIANS IN TURKISH LANGUAGE
TEACHING**

YABANCI DİL OLARAK RUS YAZARLI TÜRKÇE ESERLERİN TÜRKÇE
ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ¹

Yusuf AVCI²
Ayşe DAĞ PESTİL³

Abstract

Language is one of the primary cultural values of a nation and therefore the developed countries cannot leave the teaching of their state language to chance. The studies about teaching Turkish and researching the Turkish language as a science have been made by the domestic and national Turkologists recently, and by the foreign Turkologists for the period of 100 and 150 years previously. This study focuses on the research on teaching Turkish as a foreign language textbooks written by the Russian writers. In the study, some of the materials written by the Russian in teaching Turkish as a foreign language context, will be analyzed. This study addresses the textbooks on teaching Turkey Turkish written by the Russians for the Russian speakers in their territory, examining the topics in, investigating how they dealt with the methods and approaches, and in which language and culture policy influences these materials. The general information about the writer and the material, topics, includings, introduction, preface, data on grammar in the textbooks analyzed by the content analysis method. The textbooks analyzed in the study are grammar textbooks rather than the coursebooks. Therefore grammar translation method is a general systematic grammar teaching methodology in the books. The fonology, morphology and syntax of Turkish is presented by different writers in a different approach. Some of the textbooks includings the sections about the writers own theories and discoveries about Turkish grammar and some sections on language exercises. The textbooks have been prepared within the period of Turkish Republic SSSR and Russian Federation. The studies in Russian Federation on teaching Turkish as a foreign language need to be analyzed within the bi-lateral relations between Turkey and Russia. On the other hand, the studies in the field of Turkology must consider the Russian-Turkish and Turkish-Russian political relations. The political relations between the two nations appeared historically as Ottoman Empire - Russian Tsarism in the beginning of XX century, Turkish Republic - USSR after the 1920s, and the Turkish Republic and Russian Federation after the year 1991. In the study, the effects of these political relations in terms of changing states policies, national and international policies, political events, economic and socio-cultural interaction between the two nations, in teaching Turkish as a foreign language coursebooks are analyzed.

Key words: Foreign language teaching, Turkish as a foreign language, Turkish coursebooks written by the Russian writers, Russian Turkology, Kononov, Sheka, socio-cultural interaction

Öz

Dil bir milletin kültürel değerlerinin başında gelir ve bundan dolayıdır ki gelişmiş devletler dillerinin öğretilmesini rastlantılara bırakamaz. Türkçenin bir bilim dalı olarak incelenmesi ve öğretilmesi ile ilgili çalışmaların, son dönemlerde yerli Türkologlar tarafından, yüz, yüz elli yıllık dönemde ise yabancı Türkologlar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Çalışmamızda Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecinde Ruslar tarafından kaleme alınmış eserlerden bir kaçını inceleyeceğiz. Rusların Türkiye Türkçesini öğretmek için yazdıkları materyallerin incelenmesi, bu materyallerin Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesi çalışmanın odaklandığı konu olacaktır. Rus coğrafyasında Türkçe öğrenmek isteyenler için hazırlanmış eserlerde görülen yöntem ve yaklaşım özellikleri, dil ve kültür politikalarının etkisi, yazar ve eserle ilgili genel, yine eserle ilgili konu, içerik, önsöz, dil bilgisi doküman incelemesi yapılmış, veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Çalışmada incelenen eserler bir ders kitabı olma özelliğinden çok bir gramer kitabı özelliği taşımaktadırlar. Dolayısıyla büyük oranda dilbilgisi çeviri yönteminin kullanıldığı

1 IMASCON2018 Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi, 23-25 Kasım 2018 Kocaeli Üniversitesi, Türkiye'de sunulan bildiriden düzenlenip geliştirilerek oluşturulmuştur.

2 Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

3 Öğr. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu aysedag@gmail.com

sistematik bir gramer öğretimi yöntemi uygulaması izlenmiştir. Türkçenin fonetik, morfolojik ve sentaktik özellikleri yazarlara göre farklı yaklaşımların sergilendiği özellikleri içermektedir. Bazı eserlerde, gramer konuları ile ilgili çeşitli alıştırma çalışmaları ile yazarın Türkçe grameri üzerine kendi özel keşif ve teorilerinin olduğu bölümlere de yer verilmiştir. Eserler, Türkiye Cumhuriyeti-SSCB ve Rusya Federasyonu döneminde hazırlanmıştır. Türkçe öğretimi açısından, Rusya coğrafyasında Türkoloji alanında yapılan çalışmaların Rus-Türk ve Türk-Rus ilişkileri çerçevesinde ki incelemeleri de önem arz etmektedir. Bu ilişkiler tarihi süreçte XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti-Rus Çarlığı, 1920'lerden sonra Türkiye Cumhuriyeti-Sovyetler Birliği ve 1991 yılından sonra ise Türkiye Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu şeklinde görülür. Çalışmada, XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti-Rus Çarlığı, 1920'lerden sonra Türkiye Cumhuriyeti-Sovyetler Birliği ve 1991 yılından sonra ise Türkiye Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu şeklinde görülen ilişkilerin, değişen devlet politikalarının, uluslararası ilişkilerdeki seyri, siyasi olayların etkisi, ekonomik ve sosyo-kültürel temasların Çarlık, Sovyet ve Rus Türkolojisi' nin kaynaklık ettiği Türkçe öğretimi alanında yazılmış eserlere yansımalarına da değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil öğretimi, yabancı dil olarak Türkçe, Rus yazarlı Türkçe eserler, Rus Türkolojisi, Kononov, Şeka, sosyo-kültürel temas

Giriş

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi geçmişi yüzyıllar öncesine uzanır. Geçmişten günümüze Türkiye'de ve dünyada özellikle son yıllarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında resmi ve bireysel çalışmalar giderek artmıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi tarihine baktığımızda çeşitli milletlerin çok çeşitli eserler yazmış olduklarını görürüz. Yazılan bu eserlerin incelenmesinde belirleyici ve yeri doldurulamaz olan üç temel öge vardır. Bu ögeler inceleme ve araştırmanın geçmek zorunda olduğu yoldur. Bu yol zaman, mekan ve sebep üçlüsünden oluşur. Zaman bizi tarihe, mekan yaşanan coğrafyaya, sebepler ise bizi olaylara götürür.

Amerikan felsefecisi Ralph Waldo Emerson "dil tarihin bir arşividir" der (Hitchings, 2008, s.4). Hitchings, bir dilde görülen yeni yaklaşımların, belki politik bir hareketin, belki son bir keşfin, ya da davranışların tutumların gözden geçirildiğinin bir işareti olabileceği çünkü dilde tespit edilen yenilikler, değişimler, toplumların estetik, sosyal, entelektüel, pratik değişim ihtiyaçlarının bir göstergesi olarak görüldüğünü dile getirir. Aynı şekilde Türk dilini bir bütün olarak incelediğimizde aslında büyük oranda Türk milletinin yaşadığı tüm coğrafyayı, bu coğrafyanın özelliklerini, bu coğrafyada karşılaştıkları ve temasta buldukları tüm diğer kültürlerin tarihini de çalışmış oluyoruz. Bunlara ek olarak dilde yapılan çalışmaların sebeplerini de bu iki dayanağın üzerine kuruyoruz.

Sebepler ve yaşanan olaylar söz konusu olduğunda tarihi gelişmeleri analiz etmek kaçınılmazdır ve bu tarih incelemeleri coğrafyadan bağımsız değerlendirilemez. Türkçe, tarihi, kültürel ve coğrafi açıdan çok geniş bir alanda konuşulmuş ve konuşulmaktadır. Türklerin tarihinde ki en eski yabancı komşuları Çinliler, Araplar ve Farslardan sonra Slav halklarıdır. Slav halklarıyla Türklerin il buluşmaları Ural'ın güneyinde Rusya ovasında gerçekleşmiştir. Bu dönemde Slavlarla sınır komşusu olan Türk kavimleri Hunlar, Avarlar, Peçenekler, Hazarlar ve Kıpçaklardır (Karaağaç, 2004 aktaran Erdem, 2016). Kültürel temas toplumların birbirlerinin dilini öğrenmeye olan ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

XI. yy.'da Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divan-ı Lügat-it Türk ile başladığı kabul edilen Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi; bugün Türkiye ve dünyanın birçok ülkesinde yayınlanmış pek çok eserle çeşitlenmiş, konu ile ilgili bilimsel incelemeler, makaleler ve bildirilerle derinlik kazanmıştır. Basılı eserler yabancı dil olarak Türkçe öğrenen özellikle değişik uluslardan öğrenciler esas alınarak hazırlanmış olmakla birlikte, her ulustan öğrenciye hitaben hazırlanmış genel çalışmaları da içermektedir.

Rus coğrafyasında Türkoloji alanında yapılan çalışmalar, Rus-Türk ve Türk-Rus ilişkileri çerçevesinde ele alınması gerekir. XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti-Rus Çarlığı, 1920'lerden sonra Türkiye Cumhuriyeti-Sovyetler Birliği ve 1991 yılından sonra ise Türkiye Cumhuriyeti-Rusya Federasyonu şeklinde görülen ilişkilerin, değişen devlet politikalarının, uluslararası ilişkilerdeki seyri, siyasi olayların etkisi, ekonomik ve sosyo-kültürel temasların Çarlık, Sovyet ve Rus Türkolojisi'nin kaynaklık ettiği Türkçe öğretimi alanında yazılmış eserleri nitelik, nicelik ve diğer yönlerden şüphesiz etkilemiştir.

Ruslar neden Türkiye Türkçesini öğretmek için eserler yazdılar, bu konuda hangi eserleri yazılar ve yazılan bu eserlerin dönem özellikleri nelerdir soruları bu araştırmanın temellerini oluşturmaktadır. Rusların yazdıkları Yabancı dil olarak Türkçe materyallerinin incelenmesi ve bu materyallerde hangi konuların, hangi yöntem ve yaklaşımlarla nasıl ele alındığının, hangi dil ve kültür politikaları çerçevesinde yapıldığının araştırılması bu temel soruları aydınlatacaktır. Araştırmada dil öğretimi amaçlanırken kitaplarda izlenen yol, Rusların Türklerle olan ilişkilerinin tarihçesi ve niteliği ayrıca Rusların Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenirken taşıdıkları amaçların görülmesi hedeflenmektedir.

2. Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada analiz edilecek materyaller için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Rus yazarlı Türkçe eserler tarihi dönemlere göre sınıflandırılmış ve analiz maddeleri bu özellikleri yansıtabilecek şekilde yazar tarafından belirlenmiştir.

3.Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihi, ancak konuyla ilgili yazılan eserlerin kronolojik incelemesiyle ortaya konabilmektedir. Yabancılar için Türkçe eserler tarih sürecinde genellikle sözlükler, konuşma kılavuzları ve dil bilgisi kitapları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Her zaman ilk örnek olarak anılan; Kaşkarlı Mahmud tarafından Arapların Türkçeyi öğrenmesi amacıyla 1072-1074 yılları arasında yazılmış 'Türk Dilleri Sözlüğü – Divan'ı Lüğati't Türk' adlı sekiz kitaptan oluşan eserdir. Her bir kitap fiiller ve isimler olarak iki bölüme ve bu bölümlerde kendi içinde alt bölümlere ayrılarak eserde sistemli bir çalışma ortaya konmuştur. Araplarla Türklerin tarih sürecinde karşılaşmaları, aralarında gelişen olay ve olguların yol açtığı iletişim ihtiyaçları gereği Araplara Türkçe öğretmek üzere yazılan bir diğer eser ise Memlükler döneminde, XIII. yy.'da yazarı ve yazıldığı yeri tam olarak bilinmeyen ve bugün orijinali Floransa'daki 'Medicea Bibliotheca Laurenziana' kütüphanesinde bulunan 'Türk Dilinin Parlayan İncisi' anlamına gelen Ed-Dürretü'l-Mudiyyefi'l-Lüğati't Türkiye adlı sözlüktür (Toparlı, 2003 aktaran Zorbaz, 2013). Memlükler döneminde yazılmış bir diğer eser 'Türklerin Dilini Anlama Kitabı' anlamına gelen Kitabü'l-İdrak li-Lisani'l-Etrak adlı Esirü'd-din Ebu Hayyan tarafından XIV. yy.'da kaleme alınmıştır. Bu dönemde önümüze çıkan diğer bir eser İtalyan tüccarlar ve Alman rahipler tarafından XIII. ve XIV. yy.'da yazıldığı anlaşılan 'Codex Cumanicus' – Kuman Kitabı - adlı eserdir. Bu alanda örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Yabancılar Türkçe konusunda Latince kaleme alınmış eserler de tarihi süreçte yerini almıştır. Örneğin, açıklamaları Latince olan bir Türkçe dil bilgisi kitabı 'Institutionum Linguae Libri Quatuor' – Dört Bölümde Türk Dilinin Esasları adı ile XVII. yy.'da Hieronymus Megiser tarafından yazılmıştır. Diğer bir eser, XVII. yy.'da Tunus'ta Türkler arasında altı yıl tutsak olarak kalan ve bu sürede Türkçeyi öğrenen Pietro Ferraguto tarafından Grammatica Turchesca (Türkçe Dil Bilgisi) adı ile kaleme alınmıştır. XVI. yy.'da bugün Floransa Merkez Milli Kitaplığı'nda bulunan Regola Del Parlare Turcho Et Vocabulario De Nomı Et Verbi (Türkçe Konuşma Kuralları ve İsim-Fiil Sözlüğü) adlı eser Filippo Argeiti tarafından yazılmıştır (Dilaçar, 1970 aktaran

Zorbaz, 2013). 1800 lerde William Redhouse tarafından Erzurum'da tercüman olarak görev yaptığı sırada Fransızlara Türkçe öğretmek amacı ile yazılmış 'Grammaire Raisonnee de la Langue Ottomane' Osmanlı Dilinin Gereççeli Dil Bilgisi adlı kitap bu alana sunulmuş bir diğer eserdir. Fransızlara Türkçe öğretiminin dönüm noktalarından biri olarak görülen, batılı anlamda ilk eser olarak kabul edilen Jean Denny 'nin 1920 de yazdığı, daha sonraki çalışmalar için klasik bir kaynak halini alan 'Grammaire De Langue Turque' Türkçenin Dil Bilgisi adlı eserdir.

Tüm bunların dışında farklı milletlere Türkçeyi öğretmek amacıyla daha birçok eser kaleme alınmıştır. Örneğin; Yunanlara Türkçe öğretmek amacıyla 1812 Aleksandriades, Almanlara 1829 da Artin Hindoglou, Ruslara yine 1829 da Senkovskiy, Macarlara 1875 te Blaint Türkçe öğretmek amacıyla eserler kaleme almışlardır (Özçam, 1997).

3.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe ve Rusya Coğrafyası

Rus coğrafyasında Türkçe çalışmalarının geçmişi bölgedeki politik değişikliklere bağlı olarak farklı aşamalar sergiler. İlk çalışmalar Rus-Osmanlı ilişkileri çerçevesinde 1700' lü yıllarda Çar I. Petro zamanında başlamıştır. Zamanla Sovyet Türkolojisi merkezleri, bilim insanları ve çalışmalarının sayısı büyük oranda artmıştır. Bölgedeki özerk ve bağımsız Türki Cumhuriyetlerine bağlı olarak yapılan çalışmalar ve araştırmalar sadece Türk kültürü üzerine değil aynı zamanda Türk dili üzerine de yoğunlaşmıştır. Türk dilini öğrenme öğretme süreci, özellikle SSCB döneminde ve birliğin dağılmasından sonra konu üzerine yoğunlaşan çok sayıda basılı eserle desteklenmiştir. (Dağ Pestil, 2016)

Türk dünyası Balkanlardan Moğalistan' a kadar olan geniş bir bölgede varlığını sürdürmektedir. Bu geniş bölgede Rusya, aynı coğrafyadaki ortak paylaşımlar nedeniyle Türkler için tarih boyunca önemli bir ülke olmuştur. Bunun bir göstergesi de Türkçenin, Slav dillerinden sonra ülkede en yaygın konuşulan ikinci dil olmasıdır.

Rusya'da Türk dilinin öğretimi, öğrenimi ve uygulamalı çalışmaları Rusya-Osmanlı ilişkilerinin temellerinin atıldığı tarihlere kadar gider. Zamanla Sovyet Türkoloji merkezleri, alanda yapılan çalışmaların niteliği ve niceliğine bağlı olarak dünya üzerindeki en ünlü Türkoloji merkezleri haline gelir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği döneminde gelişim sürecindeyken, XIX. yy.'da (1800 lü yıllar) ortalarından itibaren Saint Petersburg oryantal çalışmalar alanında giderek önem kazanır. (Buran 2009 aktaran Esen 2011)

Rus Türkolojisi tarihini üç dönemde incelemek mümkündür. 1. si Çarlık -Osmanlı Dönemi, 2. si 1917-1991 arası Sovyetler Birliği-Türkiye Cumhuriyeti dönemi ve 3. sù ise 1991 sonrası Rusya Federasyonu dönemidir. 1857-1991 arası dönemde Rusya Türkolojisi' nin en etkin ve en zengin merkezi olmuştur. Bu dönemde Rus Türkolojisi' nin temel özelliklerinden bazıları şöyle sıralanabilir: Türkoloji Rusya' da bir devlet politikası olmuştur, dilbilim ve diğer sosyal ve teknik bilimlerden yararlanmışlardır, dünyadaki bütün Türk halklarının dil, edebiyat, tarih gibi alanlarına dair araştırma ve yayınlar yapmışlar ve diğer ülkelerdeki Türkoloji çalışmalarını yakından takip etmişlerdir (Kutalmış, 2014).

Rusya'da Türkçe çalışmalarına yönelik atılan ilk temel adım Çar I. Petro zamanına rastlar. 1724-1725 tarihlerinde Bilimler Akademisinin kuruluşundan sonra, genel anlamda oryantal çalışmalar, uzmanlık alanı olarak ta Türkoloji çalışmaları büyük bir artış gösterir. Çar I. Petro'nun çağdaş reformları Türki Dilleri ve Türk Kültürünü araştırmak ve karşılıklı olarak Türkçe ve Rusça dillerini öğrenmek üzerine oluşturulur. Saint Petersburg, Moskova, Kazan üniversitelerinde Oryantal Diller bölümlerinin açılması bu merkezlerde Türkoloji çalışmalarının ilerlemesini sağlar. Çar I. Petro döneminden itibaren Tatar, Azerbaycan, Türkmenistan gibi Türki diller,

diyalektler ve Türk kültürü birçok alan uzmanı tarafından incelenir. XVIII. yy. ın ortalarından itibaren Moskova, Astrahan ve Kazan' da orta öğretim kurumlarında Tatar dili okutulmaya başlanır. 1804 yılındaki yeni üniversite yasasına göre Moskova, Harkov ve Kazan üniversitelerinde Doğu Dilleri kürsüleri kurulur. 1860 larda Rus Türkolojisi için yeni bir ekol olan W. Radloff, bilimsel çalışmalarına başlar.

1906' da 'Rus Olmayan Milletlerin Eğitimi' ile ilgili 37 maddelik '31 Mart Kuralları' Rusya Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanır. Rus olmayan milletlerin kendi dillerini Rus harfleriyle yazmaları mecburiyeti İlminski tarafından bu dönemde öne sürülür. 1906 ' da yapılan III. Kurultayda ise Türkleri birleştirici edebi Türkçe (Türkiye Türkçesi) okutulup öğretilmesi ve Rusya Müslümanları için ortak bir eğitim sistemi uygulanması kararı alınır

Türkoloji, 1917-1967 döneminde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yönetiminde yapılan çalışmalarla şekillenir. Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Sovyet Türkolojisi' nde birçok sorunu çözmekle görevlendirilir. Sovyetlere bağlı Şark topraklarında Lenin siyaseti Doğu Dilleri ve Kültürleri çalışmalarını ve Türkoloji' nin gelişmesini de doğrudan etkilemiştir (Kononov, 2009, s.281).

1917 Eylül devriminden sonra, Saint Petersburg, Moskova, Kiev, Taşkent gibi merkezlerde yeni Türkoloji merkezleri, oryantal çalışmalar bölümleri ve Türkçe eğitim enstitüleri açılır. 1918 yılında Taşkent ve Kiev Doğu Enstitülerinde reform çalışmaları yapılırken, Harkov' da Oryantal çalışmalar koleji, Petrograd Üniversitesi' nde Doğu Dilleri Bölümü ve Lazarev' de Doğu Dilleri Enstitüsü kurulur. 1920' de Petrograd ve Moskova' da Çağdaş Doğu Dilleri Enstitüsü gibi eğitim enstitüleri kurulur ve bu merkezlerde birçok bilim adamı ve alan uzmanı yetişir. (Kononov 2009, s.282

Moskova'da 1930' lu yılların ortalarına gelindiğinde, aralarında Türk dillerinin de bulunduğu SSCB' de konuşulan dilleri ve yaşayan halkları araştırıp ortaya çıkaracak bir Merkez kurulur. Ekim devriminden sonraki Türkoloji, devrim öncesi Türkolojisi' nden içeriği, ele aldığı konulara yaklaşım tarzı, yeni metodolojisi ve yeni hedefleri gibi konular kapsamında ayrılıklar gösterir. Bu dönemde Rus menşeli Türkoloji uzmanları Bilimler Akademisi, Dil Bilim Enstitüsü ve Asya Halkları Enstitüsü olmak üzere iki kolda çalışmaya başlar.

Türkçe öğretimi alanında ilk ders kitabı 1822 yılında Saint Petersburg Üniversitesi Türk Dili Profesörü Çenkovski O.I. tarafından kaleme alınır. Sakov S.Y. tarafından: 1901 de Türk Dilleri Öğrenme Rehberi- Gramer Çalışmaları, 1902 de Türk Dili Grameri Kursu, 1906 da Türk Dili Gramer Özellikleri; Nikolski N.V. tarafından, 1909 da Rusça-Çuvaşça Sözlük, Çuvaş Grameri Özeti, 1911 de Rusçadan alınan sözcüklerin uygulama ve vurgularıyla birlikte kullanımlarını da içeren Tam Rusça-Tatarca Sözlük, Badigi H. ve Korbangaliyev M. tarafından 1932 de Tatar olmayanlar için Tatar Dili Ders kitabı, bu alanda basılan diğer önemli eserler arasında yer almaktadır. (Esen, 2011)

19. ve 20. yy larda Rusya'da oryantal çalışmalar dalında A.N. Samoloyeviç, VV Radloff, VA Gordlevsky, AN Kononov, N.K. Dimitriyev, N.A.Başkakov, Krigonogov V.P., S.Y. Malov, N. İlminski, A.N. Barthold, V.A. Gordlevski, E.G.Grunina, A.V. Borovkov, V.M. Jirmunski, B.A. Serebrennikov gibi önemli bilim insanları ve Türkologlar yetişmiştir. Türkoloji çalışmaları özellikle SSCB nin dağılmasının ardından yoğunlaşmıştır. Bunların arasından bazı örnek çalışmalar aşağıda verilmiştir;

Kırım Tatarcası Telaffuz Sözlüğü: Useinov S.M., D.S. Useinov, D.S Useinov 2014,

20. Yüzyılın ikinci yarısında Kafkas Etnik süreci Krivonogov V.P., 1997

18.yüzyılın ilk yarısında Türkmenistan ve Türkmenler, Amantyev O. 1980

Türkmen Dilinde Etnonimler Ataniyazov S. 1994,

Ruşça- Ukraynaca- Kırım Tatarcası Yasal Terminoloji Sözlüğü 2013

Karakalpaklarla Komşu olanlarla Kültürel Bağların Kökenleri, Tleumuradov M. 1986

Kazak Halk Dansları Abirov D. ve A. İsmailov 1984

Başkırlar: Tarihi ve Etnoğrafik Makaleler SI Rudenko 2006

Antik Başkırlar Umurzakov G.H. 1991 ve daha bir çokları.

Rusların Rusçayı çok dilli ve çok kültürlü Rusya coğrafyasında ana dilleri birbirinden farklı vatandaşlarına, dünya üzerinde de diğer ülke vatandaşlarına hem yabancı dil hem de ikinci dil olarak tanıtmaya ve öğretme konusundaki tecrübelerinin zenginliği göz ardı edilemez. Türkiye Türkçesini öğretmek için yazdıkları materyallerin incelenmesinin ve bu materyallerinde hangi konuların, hangi yöntem ve yaklaşımlarla nasıl ele alındığının, hangi dil ve kültür politikaları çerçevesinde yapıldığının araştırılması bu konuda yapılacak sonraki çalışmalara kaynak oluşturması açısından önemlidir. Bilindiği üzere, Rusya'da yayımlanmış ilk Türkiye Türkçesi grameri Fransız misyoner Holdermann'ın 1730'da İstanbul'da basılmış olan gramerinin çevirisidir. Rusya'da Türkiye Türkçesi konusunda yazılmış ilk eser ise 'Türk Tatar Dilinin Genel Grameri' dir ve M.A.Kazem-Bek tarafından 1839 yılında Kazan' da basılmıştır.

Bu çalışmada Rusların yazdıkları Türk dil bilgisine ait 2 eser genel özellikleriyle incelenmiş, aralarında görülen yaklaşım farkı, konuyu ele alış şekilleri ve diğer unsurlar karşılaştırılmıştır. Bu eserler farklı dönemlere aittir. Eserlerden ilki Türk dili üzerine çalışmalarıyla ünlü A.N. Kononov' a aittir. Bu çalışmada Kononov'un 1941 yılı basımı Türk Dili Grameri adlı kitabı incelenmiştir. İkinci kitabımız yine Türkoloji alanında eserler vermiş Moskova Devlet Üniversitesi Türkolog' u Prof. Y.V. Şeka' nın 'Türkçenin Pratik Grameri adlı eseridir. Eser 2007 yılında basılmıştır.

Kitaplar genel olarak birkaç açıdan incelemeye tabi tutulmuştur. Kitapların incelendiği genel ölçütler yazarla ilgili bilgi, eserin genel özellikleri, ön söz değerlendirilmesi, içindekiler listesi, dil bilgisi konu sıralaması, varsa kültürel öğeler gibi açılardan incelenecektir.

3.2.Eser Adı

Grammatika Turetskogo Yazıka, 1941, Leningrad (Türkçe Dil Bilgisi)

3.2.1.Yazar Hakkında

Andrey Nikolyeviç Kononov, 1906-1986 tarihleri arasında yaşamış Rus Türkologu'dur. 1926 yılında Leningrad Doğu Enstitüsünün sınav yarışmasında başarılı olarak Enstitünün Osmanlı-Türk koluna kaydolmuştur. Bu alanda ilerlemiş ve İstanbullu Hikmet Cevdet-zade' den Türkçe öğrenmiştir. Doğu Enstitüsünü bitirdikten sonra asistanlığa atanmış, 1937 de Türk Dili dersleri vermeye başlamıştır. 1950 yılında Leningrad Üniversitesinde profesörlük derecesini almıştır. Çoğunlukla Türk dili grameri alanında çalışmıştır. Hikmet Cevdet-zade ile birlikte 1934 te yazdığı ilk eser: Modern Türk Dili Grameri – Grammatika Sovremennova Turetskova Yazıka – adlı eserdir. Bu eserden sonra 1941 yılında kendi başına yazdığı Türkçe Dil Bilgisi – Grammatika Turetskova Yazıka – adlı eseri Rusya'da ders kitabı olarak okutulan önemli bir kaynak haline gelmiştir. Bu çalışmasından sonra 1948 yılında Taşkent' te

‘Özbek Dil Bilgisi’, 1956’ da Modern Türkçe Dili Grameri, 1960 da ‘Modern Özbek Edebi Dil Bilgisi’ eserlerini yayınlar. Bunların yanında Türk dili üzerine yaptığı birçok makale, inceleme, araştırma çalışmaları da mevcuttur.

3.2.2. Kitabın Genel Özellikleri

Kitap, 1941 yılında Leningrad’ ta basılan Türkçe Dil Bilgisi – Grammatika Turetskova Yazıka – aslı eserdir. Bu eser Türkiye Türkçesinin, fonetik, morfoloji ve sentaks bilgisini oldukça detaylı bir şekilde incelemiştir. Eser Rusya’da ders kitabı olarak okutulan V.A. Gordlevskiy’ nin yerini almıştır. 314 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ilk üç bölümünde ön söz, giriş ve Türkçe Alfabe özellikleri ve alfabe çalışmaları kısmı yer alır.

3.2.3. Ön sözün değerlendirilmesi

Kononov eserinin ön sözünde genel çerçevede Türkçenin terim olarak ifade ettiği kavramdan başlayarak, çalışmasında yer verdiği fonetik, morfolojik ve sentaktik özelliklerinden, tarihte dönem dönem yaşadığı farklı dillerin etkisinde kalma süreçlerinden, alfabe değişikliklerinden, Osmanlı Türkçesi, Anadolu Türkçesi özellikleri ve onların kaderlerinden, Türkçe adına yapılmış edebi ve politik çalışmalardan söz eder. Ön söz içeriği Osmanlı Türkçesi ile Anadolu Türkçesinin tarih sürecinde yollarının nasıl ayrıldığını ve daha sonra kaderlerinin nasıl bir yol izlediğini anlatırken sunduğu Türkiye Türkçesi panoraması ile konuyu geniş ve farklı açılardan yansıtmaya ve esere adını verdiği ‘Türkçe Dil Bilgisi’ tanımını ile ifade edilen kavramın ne olduğunu sergilemesi açısından zengin ve kayda değer özelliktedir.

Yazar, XIII. yy.’da da Yunus Emre Divanı ile güçlü şekilde kendini gösteren Anadolu Türklüğünün, Selçuklularda Mevlana Celaleddin-i Rumi nin oğlu Sultan Veled döneminde mistik dervişlerin öğretici şiirlerinden oluşan Rebab-name ile Fars dilinde yazılan Türkçenin edebiyat dilinin, 14. yy da değişmeye başladığını, Arap ve Fars etkilerinin yalnızca şekil olarak değil içerik olarak da çok güçlü bir şekilde Türkçeyi etkilediğini ifade eder. XIV. ve XVI. yy. döneminde Anadolu Türkçesinin *kaba Türkçe*, Arap ve Fars etkisindeki aristokratların kullandığı Türkçenin ise *fasih Türkçe* olarak anıldığından bahseder. Türkçenin kaderinin Türk okullarında da aynı olduğu, XIV. yy.’dan itibaren Medreselerde eğitim dilinin Arapça olduğu, Türkçe dil bilgisinin Türk okullarında ilk kez 1839 da Rüştüye mektebinin açılmasıyla başladığı, Anadolu Türkçesi dil bilgisinin ilk kez 1851 de o zamanki bilinen adıyla Karaid-i Osmaniye olarak Fuat ve Cevdet efendiler tarafından oluşturulduğu, bu bilgiyle ilgili dipnotta Fuat ve Cevdet Efendi Dil bilgisi çalışmasının Almancaya çevrildiği fakat aslında 1835 yılında Bergamalı Kadri nin ilk olarak Anadolu Türkçesi grameri çalışmasını Türkçede yazdığını ancak bu çalışmanın şuana kadar bilimsel açıdan kullanılmadığının belirtildiği bilgilerini ve açıklamalarını sunar. Türkçenin sonraki dönemde de bu kez ticari ilişkiler dolayısı ile İtalyanca’nın söz varlığından alıntılara maruz kaldığı, Yunancadan iki yolla: 1 Lozan Antlaşmasıyla Nüfus mübadelesi, 2 Yunanlıların kendi terimleriyle kurdukları feodal enstitüleri yoluyla etkilendiğini, XVIII. yy.’dan itibaren Fransızcanın etkisinde kaldığını, İstanbul’ da Fransız okullarının eğitime başladığını anlatır. Ermenice, Güney Slav dilleri, Arnavutça gibi diğer dillerin Türkçede ki etkisinden de bahseder.

Türkçenin kaderinde rol oynamış Tatalı Mahremi, Edirneli Nazmi, İbrahim Şinasi, Namık Kemal, Fraşeri Şemseddin Sami gibi şahsiyetlere değinerek, Arap alfabesinin Kemalist reformlar çerçevesinde, Türkçe ses yapısına da çok uygun olmadığından Latin alfabesine değişimini, Türkiye Cumhuriyeti ilk Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından 9 Ağustos 1928 de İstanbul’da bir konuşmasında açıkladığı kararı ile şekillendiğini aktarır.

Kononov, Türk devleti vatandaşlarının dili olan Türkçenin 1920 lerde Kemalist Devrime kadar Osmanlı Devletinin kurucusu olan Osman Bey'in adıyla 'Osmanlı Türkçesi'- *Memalik-i Osmaniye* -Osmanlı imparatorluğu' nun konuştuğu dil olarak bilindiğini, Osmanlı hanedanı tahttan indirildikten sonra Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ilk kez Türk kelimesi kullanıldığını ve Türkiye Cumhuriyetinin dilinin de 'Türkçe' (Anadolu Türkçesi olarak bilinen) olduğunun Anayasada ilan edildiğini söyler.

Kononov, esrinde detaylıca açıkladığı Türkçenin Fonolojik, Morfolojik ve Sentaktik özelliklerinin içinden önemli gördüğü bazı noktaları da ön söz kısmına eklemiştir. Örneğin Morfolojik çerçevede Türkçede kelime kök yapısının değişmemesi kuralının 5 maddede kayıtsız kaldığına işaret eder. Bu bilginin kaynağı olarak dipnotta N.K. Dimitriyev' in Türkçenin Yapısı adlı eserini gösterir. Sentaks özellikleri kısmındaki anlatımlara girişi yazarın, yukarıda anlatılan Türkçenin diğer diller etkisi altında kalma ve günümüze kadar yaşadığı olaylar hakkında yaptığı açıklamalara giden yolu açar.

3.2.4. İçindekiler listesi

İçindekiler bölümü eserin en sonunda yer almakta ve konular sayfa sayılarına göre değil, madde numaralarına göre sınıflandırılıp sıralanmış olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla kitabın başından sonuna kadar olan Türkçe Dil bilgisi konuları tek tek madde numaraları ile numaralandırılmıştır. Buna göre 1 den 713 e kadar madde sıralanmıştır. Sıralanan madde numaralarından hangi maddelerin hangi konuları içerdiği anlaşılabilir. Eser Türkçe Dil bilgisi konusuna Fonetik – Ses Bilgisi ile başlar. Buna göre madde 1-70 arası değinilen konular Türkçe ses bilgisi konularıdır. İçindekiler kısmında konu başlarında numara veya harf şeklinde sınıflandırma kullanılmamış, ana konular büyük harflerle satır başından yazılmış, alt başlıklar biraz daha içeriden sıralanmıştır. Dil bilgisi konuları Fonetik, Morfoloji, Sentaks ana başlıkları altında toplanmıştır.

3.2.5. Dil Bilgisi Konu İçeriği

Kononov' un 1941 yılında Leningrad' ta yayınladığı Türkçe Dil Bilgisi eserine Türkçenin Ses Bilgisi ile başlar. Türk dili fonolojisi, morfolojisi ve sözdizimini sistematik olarak işlenir. Madde numaralarıyla numaralamış olduğu konu içeriklerinin ilk 70 maddesi Fonetik başlığı altındaki konuları kapsar. Bu bölümde Türkçedeki ses olaylarını anlatır. Ünlü sesler kalın, ince, dar, geniş vb.. şekilde 3 başlık altında incelendikten sonra ünsüz sesler üzerine fonetik incelemeler yapılır. Sert, yumuşak ünsüzler, ses benzeşmeleri, ses düşmesi, ses darlaşması ve büyük küçük ünlü uyumları, vurgu, ses tekrarları yine bu bölümde ele alınan konulardandır. Ünsüz harflerin her biri tek tek incelenmiş ünlülerde yumuşatma işareti üzerinde de durulmuştur. Ses Bilgisini, Şekil Bilgisi- Morfoloji - takip eder. Şekil bilgisi 71 ila 374. maddeler arasında verilir. Bu maddeler de kendi içinde konulara göre sıralanmıştır. Bölümdeki konular yine İsimler 71-83. maddeler, ek bilgisi (84-125), sıfatlar (126), İsimden isim, fiilden isim yapan ekler (127-186), sayılar (187-199), zamirler (200-219), fiiller (220-350), zarflar(351-363), bağlaçlar (364-373) şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Fonetik ve Morfoloji den sonra 3. ve son bölüm olan Sentaks çalışması yer alır. Bu bölüm de yine 375. maddeden 711. maddeye kadar olan çeşitli alt başlıkları ve maddeleri içerir. Bölümde tamlamalar, cümle bilgisi, Türkçedeki Arapça- Farsça izafet konusu reisi-cumhur, deri-saadet, kanuni-esasi gibi o tarihin güncel kelime örnekleriyle açıklanmıştır. Edat ve bağlaçlar, ile-için-üzere kelimeleri hakkında ayrı bir bölümden sonra cümle konusuna giriş yapılmış, bu bölümde de ünlem, soru, basit, bileşik gibi cümle çeşitleri üzerinde durulmuştur. Madde 637 den itibaren mastar halindeki fiiller konusundan fiilde zaman ve kipler konusuna geçilmiştir. 710. madde Türkçede 'bir' kelimesi üzerine ayrılmış, 711. madde de üzerinde durulan noktalama işaretleri ile Türkçe Dil Bilgisi kitap çalışması tamamlanmıştır. Devam eden sayfalarda

son bölüm Atıflar ve Kaynakça ya ayrılmıştır. Kaynakça a. Rusça kaynaklar, b. Yabancı kaynaklar olmak üzere iki madde halinde sınıflandırılmıştır. Eserde konular üzerine açıklamalar yapılırken gerekli görülen yerlerde dipnot şeklinde bilgiler verilmektedir.

3.3. Eser Adı

Практическая Грамматика Турецкого Языка, 2007
(Türkçenin Pratik Grameri)

3.3.1. Yazar hakkında

Yuri Vilademiroviç Şeka (1946-2013). 13 Ağustos 1946 tarihinde Moskova'da dünyaya geldi. 1964-1970 yılları arasında Doğu Dilleri Bilimi- Türkolog unvanını aldığı Moskova Devlet Üniversitesi'nde Oryantal Diller Bölümü'nde eğitim gördü. SSCB nin Türkiye'de ki Büyükelçiliği'nde ekonomi danışmanı bürosunda tercüman olarak görev yapmak üzere Türkiye'ye gönderildi. Türkiye'de çalışması kendisinin yerli Türkoloji'de, konuşma dilinde, konuşmaların analizinde yeni bilimsel araştırmalar yapmasına yol açtı. 1976 yılında Moskova'ya döndükten sonra Moskova Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü'nde stajyer olarak çalışmaya başladı ve bu dönemden sonra artık tüm yaratıcı ve bilimsel çalışmaları arka arkaya sıralandı. 1981 yılında ISAA da lisansüstü eğitimini -Türkçe Konuşmada Söz Dizim Özellikleri- Basit Cümle- üzerine çalıştı. Tezi monograf olarak yayımlandı (1989, 2. Baskı, 2010) ve bu daha sonra hem ISAA da hem de birçok Türkçe merkezinde kullanılan temel yapıtlardan oldu. 1990 da ikinci yüksek lisans eğitimini Moskova Devlet üniversitesi fizik bölümünde tamamladı. 1993 yılında, Türk dili İntolojisi, Türk dilinin intolojisi kavramını sunan, kapsamlı deneysel bir çalışmadan oluşan karmaşık bir fiziksel ve matematiksel vasıta üzerine tezini verdi. Bu çalışma onun ikinci eğitimini matematikte tamamlamasına önayak oldu. 1994 yılında Türk dili Filolojisi alanında Profesör unvanını 2005 yılında Moskova Devlet Üniversitesi'nde yken aldı. Rus Türkologları arasında modern Türk dilinin en büyük uzmanı olarak bilinir. Türk dilinin kuramsal dil bilgisi ve çeşitli popüler kitap ve sözlükler olmak üzere çok sayıda ilginç bilimsel çalışmalar yapmıştır. Uzun yıllara dayanan tecrübesini kullanarak Türkçeyi ISAA' da öğretmek için kendine özgü bir yöntemi benimsemiştir.

Şeka, bilimsel anlamda Türkçe sözcük ve sözlükbilimine ek olarak, Türk dilinin intoloji ve deneysel fonetikleri üzerine çalışma yapan kişi olarak ta bilinir. Altay dil ailesi ve Türk dilleri' nin glottogenesis – biyokültürel ve evrimsel dil gelişim süreci-konuşma gelişimi- ile ilgili sorular ve sorunların yanı sıra dil ve düşünme evrimi üzerine disiplinler arası araştırma çerçevesinde genel dilbilim, dil felsefesi, epistemoloji ve bilimsel bilginin metodolojisi gibi konular üzerine de çalışmıştır. Kononov'un 1956 yılında yayımladığı Modern Türkçe Dil-Bilgisi esrinden sonra bu tür bir çalışmaya ilk kez benzer bir örnek Şeka'nın 2007 yılında yayımladığı Türkçenin Pratik Grameri adlı bu eser olmuştur. Şeka, Fizik matematik gibi bilimlerin yanı sıra edebiyat ve müzik gibi sanat dallarına da büyük ilgi duyan, çok iyi piyano çalan, en teknik ve karmaşık parçaları ustaca icra eden sanat yönü de güçlü bir Türkolog idi.

3.3.2. Kitabın genel özellikleri

Yazarın Moskova Devlet Üniversitesi, Asya ve Afrika Çalışmaları Enstitüsü'nde uzun yıllar verdiği derslere dayanılarak hazırlanmıştır. 2007 yılında Moskova'da basılmıştır. Eser Türk dili fonetiği, morfolojisi ve sözdizimi üzerine sistematik açıklamalar sunar. Kitap Türkçe Dil bilgisi üzerine hazırlanmış önemli sayıda alıştırmaya, resimli material ve Türkçe dil bilgisi teorisi üzerine detaylı yorumları içeren ayrıca hazırlanmış bir bölümle birlikte yayımlanmıştır. Sorular ve alıştırmalar kısmı konu anlatımları bittikten sonra verilmiştir ve hem başlangıç hem de ileri seviye öğrenciler için uygundur. Türki diller üzerine çalışan öğrenciler, öğretmenler ve dil uzmanları için önerilebilir. Eser 666 sayfadır, Rusça olarak yazılmış ancak konu başlıklarının yanında başlıkların Türkçeleri de parantez içinde sunulmuştur. Eserde Türkçenin müzikal intonasyonu üzerine notalara dayalı resimli değerlendirmeler verilmiştir. Cümle sesletim ölçütleri, Major, minor ses enerji frekansları, resimli olarak sunulmuştur. Fonetik bölümünde Türkçede seslerin çıkış yerleriyle ilgili gırtlak ve ağız yapısına dayalı görsel resimlemeler, seslerin frekans ve enerjileri ve vurgularla ilgili notalara dayalı görsel malzemeler sunulmaktadır.

3.3.3. Ön sözün Değerlendirilmesi

Şeka, eserin ön sözünde, kitap içeriği ile ilgili genel bilgi, hedef kitle, Türk Dil Bilgisi Teorisi ve Metodoloji üzerine detaylı açıklamalara yer verirken, geleneksel gramer prensiplerinin yanı sıra, sistemli bir şekilde Türk dilinin fonetik, morfoloji ve sentaks yapısını da anlatır. Aynı zamanda Türkçe gramer teorisi ve Türkçe hakkında belirli konular üzerine kritik yorumlar içeren bir bölümü de esere ekler. Yine bu bölümde Türkçe üzerine eser yazmış çalışma yapmış D.M. Nasilova (1989), E.A.Grunina (1975), Guzeva (1990), Ergin (1967), Korkmaz (1992) vb. tanınmış Türkologlardan da bahseder. Ön sözün ardından gelen tanıtım bölümünde ise yine Türkçe hakkında bilgiler vermeye devam eder. Türkçe Türkiye Cumhuriyetinin dilidir der. Çuvaşça, Özbekçe, Azerice, Yakutça, ve diğer dillerle birlikte Türk dilleri ailesini oluşturduğundan bahseder.

Türkçenin şekillenme süreci hakkında bilgiler de bulabileceğimiz bu bölümde, Türkçenin VII. ve VIII. yy. larda Aral gölü bölgesindeki Oğuz Devletinin dili iken, XV. - XX. yy.'da da Osmanlı Devletinde kelime ve Dil Bilgisi yapısı olarak da büyük oranda Arap ve Fars etkisinde kalmış Osmanlının yazı ve edebiyat dili olduğunu, XIX. yy.'da Tanzimat ile halkın konuştuğu temiz Türkçeye yönelme hareketlerinin yaşandığını, 1928 alfabe devriminden sonra Türkçede reform hareketlerinin hızlandığını 1932-1966 tarihleri arası Arap ve Fars etkilerinin giderek azaldığını, sözlük bazında kelime içeriği % 43 ten % 58 e, yazı dilinin ise %35 ten % 72 oran seviyesine kadar arındırıldığını yazar.

3.3.4. İçindekiler Listesi

666 sayfadan oluşan eserde, içindekiler kısmı son 5 sayfada sunulmaktadır. İçindekiler kısmında yer alan konular ve konu başlıkları sayfa sayısı ile gösterilmekte, birçok konu başlığının yanında parantez içinde Türkçe karşılıkları da verilmesi dikkat çekmektedir. Ön söz ve tanıtım metinlerinin ardından verilen ve ses özelliklerini Rusça karşılıklarıyla ve açıklamalarıyla gösteren Türkçe alfabeden sonra dil bilgisi konularına giriş yapılmıştır. Buna göre sayfa 13 -48 arası konular Türkçe Fonetik biliminin konularını kapsar. Ardından gelen Türkçenin Morfoloji bilgisi içindekiler listesinde işaret edildiği üzere 55. Sayfa ile 333. Sayfa arasındadır. Sayfa 336-444 arası Türkçe Sentaks hakkında bilgiye yer veren eser, 448-452 sayfaları arası Türkçe de 'noktalama' konusunu işler. Türk Dili Gramer Teorisi 452. sayfadan itibaren başlar leksik, fonetik ve fonoloji, morfoloji, sentaks gibi konulara değinerek 535. sayfadan itibaren çeviri, gramer vb. konuları içeren Türkçe öğrenenler için çeşitli alıştırmalara yer verir.

3.3.5. Dil Bilgisi Konu İçeriği

Şeka, eserinde Fonetik ile başladığı Türk dil bilgisi konularına başlamadan önce Ön söz, Tanıtım ve Türkçe alfabe bölümlerini sunar. Fonetik bölümünde fonemler ve seslendirme, ünsüz ve ünlü sınıflandırmaları, bu seslerin özellikleri, uzatma ve yumuşatma işaretleri, ünlü ünsüz uyumları, Türkçede ses olayları, hece yapısı, tonlama, vurgu gibi konulara yer verir. Harflerin seslendirilmesiyle ilgili biyolojik fizyolojik özellikler, konuşmada ve seslendirmede aktif ve pasif organlar, lengüistik özellikler gibi konulara değinir ve resimli açıklamalar sunar. Ses enerjileri ve frekans değerleri üzerine de yaptığı çalışma ve değerlendirmeleri paylaşır. Morfoloji bölümünde eklemeli bir dil olan Türkçenin ekler konusunu detaylıca inceler. İsimden-isim, isimden-fiil, fiilden fiil yapan ekler gibi ek çeşitlerini anlatır. Yine bu bölümde İsim, sıfat, sayı isimleri, adılar ve çeşitleri, eylem, etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü çatı gibi fiilde çatı konusunu işledikten sonra fiilde kişi ekleri, eylem kipi ve zamanı, ortaçlar, ulaçlar, belirteç, zarf, bağlaç, ilgeç, tekerlemeler, ünlem ve tekerlemeler, isim tamlamaları, basit bileşik bağlı cümle çeşitleri hakkında örneklemeli bilgiler verir.

Noktalama bölümünden sonra önemli bir kısım olarak değerlendirebileceğimiz Türkçe Dil Bilgisi Teorisi bölümünü ekler. Bu bölüm meta-teori konusunu ve önemli değerlendirmeleri içerir. Meta-teori, felsefi ve genel bilim özellikleri, genel dil bilim ve Türkoloji üzerine disiplinler arası değerlendirme, fonetik, fonoloji ve konuşma modellerinde ritmik modeller, kelime bilgisi, morfoloji, sentaks gibi konulara ait yorumlar bu bölümde sunulur. Sonraki bölüm öğrenenler için hazırlanmış Türkçe dil bilgisi üzerine çok çeşitli alıştırmalar içerir. Eser indeks ve kaynakça bölümleriyle son bulur.

SONUÇ

Yayın yılları itibariyle SSCB ve Rusya Federasyonu olarak iki farklı döneme ait olduğunu söyleyebileceğimiz eserlerde farklılık ve benzerlikler incelenmiştir. Şekil itibariyle Türk Dil bilgisi araştırma inceleme konu sıralaması eserlerde aynı olurken içerik temelinde özellikle metodoloji ve yapı çözümlemesinde farklı yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Yine Kononov'a kıyasla Şeka'nın eserin içerik kısmında ve eser içinde konu başlıklarını Rusçalarının yanı sıra Türkçe olarak da vermesi dikkat çekmektedir. Farklı dönemlerde yazılmış olmaları eserde örnek olarak kullandıkları Türkçe cümlelerin alındıkları kaynakların da farklı olmasını sağlamıştır. Şeka örnek cümle yapılarını daha modern eserler üzerinden yaparken, Kononov Türk dili ve edebiyatının daha çok bilinen geleneksel yazarlarından örnekler kullanmıştır. İçerik açısından konu temelinde farklılıklar Kononov'un Türkçede 'bir' kelimesini esas alan bir konu başlığıyla esere eklediği bir bölüm çalışması olurken, Şeka eserinde Fonetik kısmındaki konuşma tonlama vurgu ve ses enerjileri üzerine yaptığı inceleme ve çalışmalar, Türk Dil Bilgisi Teorisi başlıklı kritik noktalar üzerine yorumları içeren ayrı bir bölüm, Türkçe öğrenenlere eserin daha işlevsel olması açısından sunduğu çeşitli Türkçe dil bilgisi alıştırmaları bölümleri ile farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Kaynakça kısmı Kononov ve Şeka da benzerlik göstermekte, her iki yazarda kaynakçalarını Rusça Kaynaklar ve Yabancı Kaynaklar Olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar. İçindekiler kısmında Kononov, madde, konu sıralama sayıları kullanarak içindekiler kısmını oluştururken, Şeka, sayfa sayıları düzeninde konuları içindekiler kısmına eklemiştir.

Bu çalışmanın kapsamında belirtilmeyen çok sayıda Rusça- Türkçe, Türkçe - Rusça günlük konuşma kılavuzları, kelime ve dil bilgisi kartları ve kılavuz kitapçıklar da bu konuda yapılan çalışmalardandır. Dolayısıyla denilebilir ki Rusça konuşanların yabancı dil olarak Türkçe eğitimi-öğretimi geçmişi iki kültürün ve toplumun

arasındaki köklü ilişkilere bağlı olarak giderek artmıştır. Kronolojik süreçte Türkçe konuşan bu halkların etnolojisi, folkloru, Türk kültürü ile birlikte Türkçe lehçeler, şiveler ve diyalektlerin yanında Türk tarihi ve kültürü de Türk ve Rus Türkologlar tarafından tarihi süreçte birçok çalışmayla araştırılmış ve eserler halinde yayımlanmıştır. Bu alandaki ilk çalışmalar 1700'lerde Çar I. Petro'nun teşvikiyle başlamasına rağmen, çalışmaların yoğun şekilde yapılması özellikle SSCB döneminden sonraya rastlar. Rus ve Türk Türkologlar ve Türk dili uzmanları uzun süreli ve pozitif yönde sürekli gelişen kültürlerarası iletişim sürecinde alanda bir çok önemli çalışma ortaya çıkarmışlardır. Son zamanlarda Türkçe öğrenmeye yönelik yoğun ilgi, iki devlet ve toplum arasında giderek derinleşen kültürel, ekonomik, politik tanışma ve kaynaşma nedeniyle yayımlanan çok sayıda eser, Rusça konuşanların yabancı dil olarak Türkçe öğrenimini kapsamlı bir şekilde desteklemeyi amaç edinmiştir. Bu çalışmaların ekol, yöntem ve yaklaşımlar bakımından incelenmesi ve araştırılması gerekmektedir. Önümüzdeki yıllarda Rusça konuşanlara yabancı dil Türkçe öğretimi üzerine yapılan çalışma ve eserlerin katlanarak artacağı tahmin edilmektedir.

KAYNAKLAR

- DAĞ PESTİL, A. (2016). Rusça Konuşurlara Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Tarihi Arka Planı, Eserler ve Ders Materyalleri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten. Volume 64, Issue 1. <http://dergipark.gov.tr/belleten/issue/33858>
- DİLAÇAR, A., (1989). 1612'de Avrupa'da Yayımlanan İlk Türkçe Gramerin Özellikleri. TDAY Belleten, Ankara: TDK Yayınları, 197-210.
- ERDEM, C. (2016). Türk Dili Öğretimi Açısından "Materialy Do Praktycznej Nauki Jezyka Tureckiego" , *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3),1431-1447
- ESEN, M.A. (2011). Rus Türkolojisinde Dil Öğretimi ve Eğitimi Meselesi Üzerine 1965-2011. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (3), 447-460. Summer 2011 from http://turkishstudies.net/Makaleler/318171521_28_minara_aliyeva_esen.pdf
- HITCHINGS, H. (2008). *The Secret Life of Words. How English Became English.* London. John Murray.
- KARAAĞAÇ, G., (2004). *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- KUTALMIŞ, M. (2014). İlk Dönem Rus Türkolojisinin Genel Özellikleri- Key Features of The First Period (1700-1917) of Russian Turkology
- КОНОНОВ, А.Н.(2002). *Грамматика современного Турецкого литературного языка*. Istanbul. Multilingual.
- KONONOV, A.N. (2009). *Rusya'da Türk Dillerinin Araştırılması Tarihi*, Ankara, TDK Yayınları.
- ÖZÇAM, Ç. (1997). Türkiye Türkçesi İle İlgili Gramer Çalışmaları- Bibliyografya Denemesi. Türk Dünyası Araştırmaları.
- ŞEKA, Y. B., (2007). *Praktičeskaya Grammatika Turetskogo Yazıka -Türkçenin Pratik Grameri - Восток-Запад*, 666 [6] с. ISBN 978-5
- ЩЕКА Ю.И. (2007). *Практическая грамматика турецкого языка*. Москва, восток-запад.
- TEKİN, T., (1988). "A. N. KONONOV. Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka, Moskva-Leningrad, 1956, 569 s. (Akademiya Nauk SSSR, Institut Vostokovedeniya)", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1959, 2. Baskı, 331-378 (Tanıtma), Ankara.
- ZORBAZ, K. Z., (2013). Yabancılarla Türkçe Öğretiminin Tarihi Seyri Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı, (Ed.) M. Durmuş, A. Okur, *Grafiker Yayınları*; Ankara, 159-169. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi - The Journal of

DAĞ PESTİL, A. & AVCI, Y. (2018). YABANCI DİL OLARAK RUS YAZARLI TÜRKÇE ESERLERİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ, ss. 892-904

International Social Research Cilt: 7 Sayı: 31 Volume: 7 Issue: 31 - Issn: 1307-9581 www.sosyalarastirmalar.com